

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ТРИГУБ ІРИНА АНАТОЛІВНА

УДК 373.5.0162.811.161.2(043.3)

**МЕТОДИКА КОНТЕКСТНОГО ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ
У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Миколаїв – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Міністерство освіти і науки України, м. Київ

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
ЯЦЕНКО Таміла Олексіївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
СИТЧЕНКО Анатолій Люціанович,
Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського,
професор кафедри української мови і літератури;

кандидат педагогічних наук, доцент
ОВДІЙЧУК Лілія Миколаївна,
Рівненський Міжнародний
економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука,
доцент кафедри української мови та літератури.

Захист дисертації відбудеться «11» травня 2021 року о 10.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 38.134.02 Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського за адресою: 54001, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24, ауд. 01.424.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці й на офіційному сайті Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського за адресою: 54001, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 24.

Автореферат розісланий «09» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Трифонова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасного освітнього простору пріоритетним напрямом розвитку шкільної літературної освіти є орієнтація на профілізацію, диференціацію та варіативність її змісту, методів і прийомів організації навчальної діяльності учнів, що регламентовано в Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції профільного навчання у старшій школі (2003, 2009, 2013), Концепції Нової української школи (2016). Відтак набуває актуальності проблема пошуку нових підходів до навчання української літератури на профільному рівні, одним із яких є контекстне вивчення художніх творів у системі курсів за вибором.

Цінним інструментарієм для аналізу художнього твору з урахуванням принципу контекстності є наукові надбання з літературознавства, філософії та культурології. У працях М. Бахтіна, Ю. Борєва, В. Марка, А. Ткаченка, В. Біблера, Р. Унґера, А. Єсіна, О. Чиркова, В. Заманської, Є. Нахліка, В. Погребенника, Я. Поліщука, М. Наєнка, К. Фролової та інших літературознавців схарактеризовано широку палітру різновидів контексту (історичний, лінгвокультурологічний, літературний, літературознавчий, літературно-критичний, міфопоетичний, мистецький, науковий, філософсько-естетичний тощо), залучення яких є сприятливим фактором для глибокого осмислення літературного твору.

Для окреслення концептуальних засад дослідження розкрито психолого-педагогічні передумови контекстного вивчення художнього твору у профільній школі. Опрацювання наукових студій, у яких визначено вікові особливості психічного розвитку учнів 10–11 класів (Л. Долинська, Г. Костюк, О. Скрипченко), психологічні засади літературного розвитку учнів-читачів (Н. Молдавська), психологічні особливості художнього сприймання учнів-читачів (О. Никифорова); обґрунтовано теорії поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Г. Костюк, Н. Талізїна) та узагальнення способів пізнання (Д. Ельконін, В. Давидов); презентовано концепцію розвивального навчання (С. Гончаренко, Г. Костюк, І. Лернер, С. Максименко, В. Паламарчук); розкрито педагогічні засади особистісно орієнтованого й компетентнісного навчання (Н. Бібїк, О. Савченко, А. Хуторської, Г. Селевко, С. Подмазін, А. Фасоля), підтвердило вмотивовану дієвість контекстного розгляду художнього твору саме на цьому етапі шкільного навчання. Відтак ураховано, що учні раннього юнацького віку мають достатній рівень предметних знань та читацький досвід для системного осмислення широких історичних, літературних і мистецьких асоціацій, уміють робити образні та понятійні узагальнення, критично осмислювати навчальний матеріал, демонструють уміння самостійної дослідницької діяльності та засвідчують здатність до особистісного й читацького саморозвитку, проявляють зацікавленість у здобутті якісної шкільної літературної освіти для успішної майбутньої професійної і життєвої реалізації.

У методиці навчання літератури доцільність розгляду художнього твору і творчості письменника загалом у різноманітних зв'язках зі світоглядними, історико-культурними, мистецькими процесами актуалізована в науково-методичних розвідках. Про значущість урахування історичного (філософсько-історичного) контексту наголошують Н. Білоус, Ю. Бондаренко, Г. Токмань, Л. Мірошніченко, В. Гриневич, історико-біографічного – А. Ситченко, біографічного – Н. Волошина, В. Захарова, О. Овдійчук, Г. Островська, Г. Токмань. Методологію і методику аналізу літературних творів із залученням літературознавчого контексту розробили Л. Бондаренко, А. Градовський, Г. Токмань, Л. Нежива. Про специфіку вивчення художніх творів у культурологічному контексті йдеться в наукових роботах В. Доманського, Н. Гоголь, С. Жили, О. Покатілової, Л. Сімакової, З. Шевченко, Т. Яценко. Модель контекстного вивчення творів зарубіжної літератури створено В. Гладішевим.

Актуальність проблеми дослідження, аналіз психолого-педагогічних, філософсько-культурологічних, методичних джерел, огляд програмового й навчально-методичного забезпечення шкільного курсу української літератури на профільному рівні, узагальнені результати констатувального етапу педагогічного експерименту підтвердили необхідність розв'язання суперечностей між:

- активізацією сучасних педагогічних досліджень із профілізації шкільної літературної освіти, літературознавчих студій з контекстного осмислення художнього тексту та недостатньою інтерпретацією їх результатів у змісті програмового та навчально-методичного забезпечення сучасної шкільної літературної освіти;

- об'єктивною потребою вдосконалення шкільної літературної освіти й недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад контекстного вивчення творів української літератури на профільному рівні;

- наявним рівнем предметних знань старшокласників щодо сутності різновидів контексту і сформованих умінь контекстного розгляду художніх творів та вимогами до рівня навчальних досягнень учнів 10-11 класів, унормованими в чинній програмі з української літератури (профільний рівень).

Актуальність, недостатня теоретична розробленість проблеми контекстного вивчення творів української літератури на профільному рівні та її незаперечна практична значущість зумовили вибір теми дослідження – **«Методика контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України в межах колективних науково-дослідних тем «Теоретико-методичні засади вивчення спеціальних і факультативних курсів із української літератури у профільній школі» (державний реєстраційний

№ 0109U000262) та «Науково-методичне забезпечення навчання української літератури у старшій школі» (державний реєстраційний № 0115U003076).

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 4 від 25 березня 2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 27 квітня 2010 р.).

Мета дослідження – науково обґрунтувати, розробити та експериментально апробувати ефективність методики контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність феномена «контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі», уточнити поняття «профільне навчання», «профільна диференціація в системі шкільної літературної освіти», «контекст», «літературний спеціальний курс», «літературний факультативний курс».

2. Обґрунтувати концепти контекстного розгляду творів української літератури на профільному рівні.

3. Виявити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості у старшокласників умінь контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати модель експериментальної методики контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором, виявити педагогічні умови її ефективності.

Об'єкт дослідження – освітній процес на заняттях літературних курсів за вибором у профільній школі (10 – 11 класи).

Предмет дослідження – методика контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором в умовах профільного навчання.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що контекстне вивчення української літератури в системі курсів за вибором буде ефективним за таких педагогічних умов: інтеграція змісту і форм літературної освіти, контекстності у вивченні художнього твору; поетапне формування в учнів умінь контекстного розгляду літературного твору; творче застосування традиційних та інноваційних методів і прийомів контекстного вивчення художнього твору; партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу.

Методи дослідження. *Теоретичні*: методи аналізу й синтезу, обробки та інтерпретації психолого-педагогічних, літературознавчих, філософсько-культурологічних, методичних джерел, нормативних документів у галузі шкільної освіти для обґрунтування концептів контекстного розгляду творів української літератури; методи порівняння, систематизації та узагальнення для формування теоретичних засад і визначення об'єктивного стану досліджуваної проблеми у шкільній практиці; *емпіричні*: спостереження за освітнім процесом, анкетування вчителів і учнів, методи діагностування для визначення рівнів

сформованості ефективності розробленої методики; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики; *статистичні*: кількісний і якісний аналіз здобутих результатів педагогічного експерименту.

База дослідження. Експериментально-дослідну роботу проведено на базі семи закладів загальної середньої освіти м. Києва, Київської, Івано-Франківської, Полтавської, Сумської та Тернопільської областей. На різних етапах експерименту в ньому було задіяно 241 учня і 28 учителів-словесників, на формувальному етапі – 193 учні старшої школи.

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* визначено сутність феномена «контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі»; виявлено критерії (гностичний, операційний, продуктивний) з відповідними показниками, схарактеризовано рівні сформованості у старшокласників умінь контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором (високий, достатній, середній, елементарний); визначено педагогічні умови (інтеграція змісту і форм літературної освіти, контекстності у вивченні художнього твору; поетапне формування в учнів умінь контекстного розгляду літературного твору; творче застосування традиційних та інноваційних методів і прийомів контекстного вивчення художнього твору; партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу); розроблено модель контекстного вивчення творів української літератури на профільному рівні (мотиваційно-репродуктивний, конструктивний, творчий етапи); *уточнено* поняття «профільне навчання», «профільна диференціація в системі шкільної літературної освіти», «контекст», «літературний факультативний курс»; *удосконалено* систему роботи над художнім твором на заняттях літературних курсів за вибором; *подальшого розвитку* набули питання розвитку самостійної дослідницької діяльності старшокласників в умовах профільного навчання, реалізації культурологічного підходу в системі шкільної літературної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та впровадженні діагностувальної і формувальної методик контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні. Матеріали дослідження можуть використовуватись у створенні навчально-методичного забезпечення шкільної літературної освіти на профільному рівні, на заняттях із методики викладання літератури на філологічних факультетах закладів вищої освіти, на курсах підвищення кваліфікації вчителів-словесників у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали дослідження **впроваджено** в освітній процес КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (довідка № 118/1 від 09.12.2020 р.), ОНЗ «Щасливський навчально-виховний комплекс «лицей – загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – дитячий садок» Бориспільської районної ради Київської області (довідка № 225/1 від 11.08.2020 р.), середньої загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 205 Святошинської районної ради м. Києва (довідка № 148 від 08.12.2020 р.),

Карлівської гімназії імені Н. Герасименко Карлівської районної ради Полтавської області (довідка № 141 від 29.05.2020 р.), Петропавлівсько-Борщагівської загальноосвітньої школи I–III ступенів Києво-Святошинського району Київської області (довідка № 42 від 17.06.2020 р.), Межиріцької загальноосвітньої школи I–III ступенів Лебединської районної ради Сумської області (довідка № 01-39/140 від 30.11.2020 р.); Гермаківської загальноосвітньої школи I–III ступенів Борщівського району Тернопільської області (довідка № 242 від 02.12.2020 р.), Ворохтянської загальноосвітньої школи I–III ступенів Яремчанської міської ради Івано-Франківської області (довідка № 275/05-4 від 10.12.2020 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати наукового дослідження оприлюднено в доповідях і повідомленнях під час роботи наукових і науково-практичних конференцій різного рівня: *міжнародних*: «Література. Діти. Час» (м. Львів; 2010 р.); «Інновація, качество образования и развитие» (м. Баку, 2010 р.); «Література для дітей та юнацтва в культурно-освітньому часопросторі: тенденції, проблеми, перспективи» в рамках IV Міжнародного симпозіуму «Література. Діти. Час» (м. Рівне, 2013 р.); «Інновационные технологии в образовании» (м. Ялта, 2013 р.); «Морально-етичні проблеми в мистецько-художній спадщині Т. Г. Шевченка» (м. Чернігів, 2014 р.); «Інновація, качество образования и развитие» (м. Баку, 2014 р.); «Освітні вимірювання-2015. Реформування зовнішнього незалежного оцінювання: методологія, модель, основні складові» (м. Одеса, 2015 р.); «Джозеф Конрад: час, простір, пам'ять» (м. Бердичів, 2017 р.); «Корифеї української літератури і науки: фундаментальний внесок неокласиків» (м. Київ, 2017 р.); «Проблеми сучасного підручника» (м. Мінськ; 2018 р.); «Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий і вітчизняний вимір» (м. Львів, 2019 р.); *усеукраїнських*: «Проблеми сучасного підручника» (м. Київ, 2012 р.); «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Дніпропетровськ, 2013 р.); «Інноваційні освітні технології національно-патріотичного виховання дітей та молоді в загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільній діяльності» (м. Київ, 2013 р.); «Павло Платонович Чубинський – етнолог, фольклорист, поет, громадський діяч» (с. Щасливе Київської обл., 2014 р.); «Коригування тестових завдань на основі їхніх психометричних характеристик за результатами апробацій 2012–2013 років» (м. Київ, 2014 р.); «Улас Самчук у сучасній гуманітарній парадигмі» (м. Рівне, 2015 р.); «Удосконалення тестових завдань із урахуванням їхніх психо-метричних характеристик за результатами апробацій 2013–2014 н. р. та обговорення перспектив подальшого вдосконалення тестів ЗНО» (м. Київ, 2015 р.); «Павло Тичина у вимірах сучасності» (м. Ніжин, 2016 р.); «Четверті Волошинські читання. «Творчість Ніли Волошиної – золотий фонд методики літератури» (м. Чернігів, 2016 р.); «П'яті Бугайківські читання» (м. Ніжин, 2016 р.); «П'яті Волошинські читання: «Творча майстерня Ніли Волошиної у перспекції філологічного простору Нової української школи» (м. Миколаїв, 2017 р.); «VI Волошинські читання:

«Методика навчання української мови і літератури в контексті концепції Нової школи: проблеми, пошуки, перспективи» (м. Глухів, 2018 р.); «VIII Волошинські читання «Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство» (м. Київ, 2019 р.); «Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві» (м. Київ, 2019 р.); «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (м. Запоріжжя, 2020 р).

Результати наукового дослідження також доповідалися й обговорювалися на засіданнях відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України та звітних конференціях Інституту педагогіки НАПН України «Зміст і технології шкільної освіти» (2012–2019 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 25 публікаціях, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному фаховому виданні, 1 – в іншому фаховому виданні, 14 публікацій апробаційного характеру, 4 публікації додатково висвітлюють наукові результати дисертації, із них 2 – статті у співавторстві, 1 – чинна навчальна програма літературного спецкурсу у співавторстві.

Особистий внесок авторки в публікаціях, підготовлених у співавторстві, полягає в розробленні програмової рубрики «Мистецький контекст» до чинної навчальної програми спецкурсу [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.]; доборі методів і прийомів реалізації літературознавчого й мистецького контекстів у процесі опрацювання навчального матеріалу [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.]; розкритті особливостей вивчення творчості М. Вороного в мистецькому контексті [Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.].

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел до кожного розділу (186 найменувань, із них 32 – іноземними мовами), 18 додатків на 48 сторінках. У тексті вміщено 2 рисунки, 15 таблиць і 8 діаграм, що обіймають 6 сторінок основного тексту. Загальний обсяг роботи становить 276 сторінок, із них 191 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, методи; розкрито наукову новизну здобутих результатів, їх практичне значення; подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку, публікації, особистий внесок здобувачки, структуру дисертації.

У **першому розділі** «*Концептуальні основи контекстного вивчення української літератури в умовах профільного навчання*» розкрито сутність і специфіку профільної диференціації в системі шкільної літературної освіти; висвітлено філософсько-культурологічний і літературознавчий аспекти проблеми контекстного вивчення художніх творів; визначено сутність феномена «контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів

за вибором у профільній школі», психолого-педагогічні та методичні засади досліджуваної проблеми; уточнено зміст понять «профільне навчання», «профільна диференціація в системі шкільної літературної освіти», «контекст», «літературний спеціальний курс», «літературний факультативний курс».

Теоретичні питання профілізації освітнього процесу у старшій школі розглянуто у працях науковців Н. Бібік, О. Бугайова, М. Бурди, С. Гончаренка, Т. Гордієнка, М. Гузика, Л. Жовтан, Н. Калініченко, В. Кизенка, О. Корсакової, С. Логачевської, О. Локшиної, В. Мадзігона, Ю. Мальованого, Н. Ничкало, І. Осадчого, В. Рибалки, П. Сікорського, С. Трубачевої, Н. Шиян та ін. Учені наголошують на практичному характері профільних курсів, і вважають, що зміст профільного навчання повинен бути представлений базовими, профільними курсами та курсами за вибором для спеціалізації в межах профілю.

Аналіз фахової літератури з проблеми дослідження дає підстави для тлумачення *профільного навчання* як засобу диференціації й індивідуалізації навчання, що базується на особистісно-орієнтованому підході та забезпечує здійснення освітнього процесу шляхом урахування пізнавальних інтересів, нахилів, можливостей та освітніх і професійних потреб школярів до соціального й професійного самовизначення.

Профільну диференціацію в системі шкільної літературної освіти розглядаємо як систему навчання української літератури, що передбачає створення такого освітнього середовища, в умовах якого здобувачі освіти мають можливість розширеного, поглибленого і професійно зорієнтованого вивчення циклу споріднених предметів на профільному рівні, що найповніше відповідає їхнім інтелектуальним здібностям, інтересам і нахилам.

Однією із форм організації диференційованого навчання української літератури у старших класах є літературні курси за вибором (спецкурси і факультативи), у системі яких методично обумовленим і практично значущим є контекстний розгляд художніх творів.

Контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі трактуємо як форму організації навчальної діяльності старшокласників, що ґрунтується на концептах диференційованого підходу та реалізується через поглиблене, розширене опрацювання навчального матеріалу в кореляції зі змістом профільних предметів. Застосування принципу контекстності у шкільному навчанні української літератури передбачає встановлення взаємозв'язків художнього твору з позатекстовою інформацією, що забезпечує якісний рівень глибокого осмислення учнями-читачами навчального матеріалу, поглиблення читацьких умінь аналізу та інтерпретації літературного твору з використанням широкого контексту.

Студіювання наукових розвідок (М. Бахтін, В. Біблер, Ю. Борев, А. Єсін та ін.) дозволило послуговуватися дефініцією «контекст», яке трактуємо як систему внутрішніх і зовнішніх умов життєдіяльності особистості, що має вплив як на процес, так і на результати сприйняття, розуміння й осмислення

різної інформації, зокрема й навчальної, оскільки обумовлює сенс і значення конкретної ситуації та її компонентів. Залучення різних і взаємопов'язаних контекстів у процесі розгляду літературного твору є сприятливим чинником і важливою методичною умовою успішного вивчення творів української літератури на профільному рівні.

Із-поміж широкої палітри контекстів, визначених у літературознавстві (В. Заманська, О. Мішуков, Є. Нахлік, В. Погребенник, А. Посохова, Я. Поліщук, Р. Унгер та ін.), виокремлено найбільш методично оптимальні у процесі навчання української літератури на профільному рівні, зокрема *історичний, біографічний, філософсько-культурологічний, літературознавчий, мистецький та особистісний*. На основі аналізу психолого-педагогічних праць з'ясовано, що результативність контекстного осягнення літературних творів зумовлена врахуванням характеристик вікового розвитку учнів раннього юнацького віку та їхніх психологічних особливостей художнього сприймання; теорій поетапного формування розумових дій та узагальнення способів пізнання; концептів розвивального та технологізованого навчання; учення про суб'єктний досвід особистості; дидактичних засад особистісно орієнтованого й компетентнісного навчання.

Засадничими методичними положеннями дослідження стали напрацювання науковців О. Бандури, Ю. Бондаренка, Н. Волошиної, Н. Гоголь, В. Гладишева, А. Градовського, В. Гриневича, В. Доманського, С. Жили, Л. Овдійчук, О. Покатілової, А. Ситченка, Г. Токмань, З. Шевченко, Т. Яценко, у яких акцентовано на методичній основі шкільного контекстного розгляду художнього твору як дієвому чиннику актуалізації знань старшокласників із української літератури, що реалізується в активній діалогічній взаємодії на різних етапах опрацювання навчального матеріалу.

У другому розділі **«Проблема контекстного вивчення творів української літератури в шкільній практиці профільного навчання»** висвітлено аналіз програмового та навчально-методичного забезпечення шкільного курсу української літератури (профільний рівень) у контексті проблеми дослідження та презентовано узагальнені результати констатувального етапу педагогічного експерименту.

Засвідчено зорієнтованість змісту шкільної літературної освіти на врахування біографічного, історичного, літературознавчого, мистецького контекстів, однак виявлено фрагментарний характер їх практичної реалізації.

Для об'єктивного оцінювання знань і вмінь учнів старшої школи визначено три критерії з показниками рівнів контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором: *гностичний* (з показниками: знання про контекст як категорію художнього твору, різновиди контексту; розуміння впливу контексту на творчість письменника загалом і написання конкретного художнього твору; *операційний* (з показниками: вміння самостійно визначати різновиди контекстів у літературному творі; вміння аналізувати літературний твір у широких контекстних зв'язках); *продуктивний* (з показниками: здатність

інтерпретувати художній твір із урахуванням контекстного оточення; здатність усвідомлювати важливість широких контекстних зв'язків для глибокого осмислення ідейно-художнього змісту твору та значущості творчості письменника в національному та світовому літературному процесі). Відповідно до означених критеріїв окреслено рівні сформованості у старшокласників умінь контекстного вивчення художнього твору на профільному рівні: високий, достатній, середній, елементарний.

Високий рівень: учні досконало знають різновиди контексту та обґрунтовано застосовують їх на різних етапах опрацювання навчального матеріалу; глибоко усвідомлюють вплив історичних подій, життєпису письменника, філософських і мистецьких тенденцій на його творчість та створення певного художнього твору; переконливо аналізують та інтерпретують літературний твір із урахуванням принципу контекстності; аргументують власні висловлювання цитатами з тексту твору, всебічно усвідомлюють значущість контекстного розгляду літературного твору для його цілісного осмислення.

Достатній рівень: учні володіють знаннями про різноманітність видів контексту, але епізодично їх застосовують; стисло окреслюють вплив історичних подій, біографії автора твору, філософсько-культурологічних явищ на творчість письменника та створення конкретного художнього твору; аналізують та інтерпретують літературний твір, водночас послуговуються лише деякими видами контексту; недостатньо аргументують власні роздуми цитатами із твору, водночас усвідомлюють значущість контекстного розгляду літературного твору для його глибокого сприйняття.

Середній рівень: учні виявляють неповне розуміння терміну «контекст»; визначають окремі види контексту; відчувають труднощі щодо виокремлення різних видів контексту у процесі аналізу та інтерпретації літературного твору; не завжди аргументують власні судження цитатами з тексту; не позиціонують контекстний розгляд художнього твору як важливий чинник його цілісного осмислення.

Елементарний рівень: учні засвідчують поверхове трактування поняття «контекст»; не диференціюють види контексту; мають труднощі у процесі аналізу та інтерпретації художнього твору з урахуванням його контекстного оточення; не усвідомлюють потребу в залученні контексту для опрацювання навчального матеріалу.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчили, що високий рівень виявлено у 18,5 % учнів ЕК та 8 % – КК; на достатньому рівні перебувало 48 % старшокласників ЕК (у КК таких учнів було 36 %), середній рівень виявлено у 28 % учнів ЕК і 48,5 % – КК; на елементарному рівні знаходилися 5,5 % респондентів ЕК та 7,5 % – КК.

У третьому розділі *«Методика контекстного вивчення української літератури на профільному рівні»* подано теоретичне обґрунтування методики контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів

за вибором; описано перебіг експериментального навчання; надано порівняльну характеристику та узагальнення його результатів; доведено ефективність запропонованої моделі методики контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні.

У науковій роботі *методику контекстного вивчення творів української літератури на профільному рівні* розглядаємо як системно організовану цілісність, ефективність реалізації якої забезпечується:

- провідною ідеєю щодо залучення ідейно-тематичних відомостей із широкого контексту літературного аналізу й синтезу;

- урахуванням основних домінант особистісно й компетентісно орієнтованого навчання;

- дотриманням загальнодидактичних і специфічних принципів (диференціації навчання, інтеграції змісту і форм літературної освіти з широким колом суміжних знань і вмінь, принцип контекстності) організації навчальної діяльності учнів старших класів;

- змістом експериментальної методики, який складають: а) твори української та зарубіжної літератури, що жанрово-тематично доповнюють відомості з історії й теорії літератури, літературної критики та вершинні твори мистецтва (живопис, музика, архітектура, кіно тощо); б) традиційні й інноваційні методи і прийоми контекстного вивчення художнього твору.

У дослідженні визначено *педагогічні умови* контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні: інтеграція змісту і форм літературної освіти, контекстності у вивченні художнього твору; поетапне формування в учнів умінь контекстного розгляду літературного твору; творче застосування традиційних та інноваційних методів і прийомів контекстного вивчення художнього твору; партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу.

В освітній процес вивчення української літератури на профільному рівні впроваджено модель методики контекстного вивчення художніх творів, що поетапно реалізовано під час формувального експерименту (див. рис.). На *мотиваційно-репродуктивному етапі* дослідного навчання поглиблювалися знання старшокласників щодо контексту як категорію художнього твору, сутності різновидів контексту (історичний, біографічний, філософсько-культурологічний, літературознавчий, мистецький, особистісний), проводився контекстний розгляд творів мистецтва доби модернізму. На першому етапі використовувалися такі методи і прийоми: шкільна лекція з елементами евристичної бесіди; складання опорного конспекту; евристична бесіда; індивідуальна та групова дослідницько-пошукова робота із традиційними та цифровими джерелами інформації; використання віртуальної дошки Padlet.com і цифрового ресурсу «Mentimeter» (створення «хмар слів»); система проблемних, творчих запитань і завдань, мультимедійна презентація; віртуальна екскурсія.

Рис. Модель методики контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі

На *конструктивному етапі* педагогічного експерименту було зосереджено увагу на вдосконаленні вмінь учнів самостійно застосовувати різновиди контекстів у літературному творі, аналізувати його в широких контекстних зв'язках. Продемонстровано методичну значущість практикування таких методів і прийомів: індивідуальні презентації у формі усного повідомлення чи буктрейлера, розміщені у хмарному сервісі «Google Classroom»; шкільна лекція, евристична бесіда; виразне читання художніх творів; випереджувальні завдання літературознавчого характеру; письмові пізнавально-аналітичні завдання; лабораторна робота над тестом художнього твору; робота в дослідницьких групах; самостійна робота; мультимедійна презентація; компаративний аналіз поетичних творів; віртуальна подорож; робота у хмарному середовищі.

На *творчому етапі* експерименту учні вправлялись у здатності самостійно систематизувати й узагальнювати інформацію біографічного, історичного, філософсько-культурологічного, літературознавчого, мистецького, особистісного контекстного оточення, здатності інтерпретувати художній твір із урахуванням контексту, усвідомлювати важливість широких контекстних зв'язків для глибокого осмислення ідейно-художнього змісту твору та значущості творчості письменника в національному та світовому літературному процесі. Засвідчено методичну ефективність таких видів навчальної діяльності, як індивідуальна та групова дослідницька робота з використанням традиційних та інноваційних інформаційних джерел; виконання випереджувальних завдань літературознавчого характеру; підготовка повідомлень; укладання глосаріїв; виразне читання художніх творів; евристична бесіда; проведення дебатів, підготовка навчальних творчих проєктів.

На прикінцевому етапі формувального експерименту з'ясувалися рівні сформованості вмінь контекстного вивчення художнього твору в учнів експериментальних і контрольних класів (див. табл.).

Таблиця

Порівняльні дані рівнів сформованості вмінь контекстного вивчення художнього твору учнями ЕК і КК, %

Рівні	Групи			
	Констатувальний етап		Прикінцевий етап	
	ЕК	КК	ЕК	КК
Високий	18,5	8	32,5	8,3
Достатній	48	36	38,5	39,6
Середній	28	48,5	29	45,8
Елементарний	5,5	7,5	0	6,3

Як бачимо з таблиці, на прикінцевому етапі дослідження виявлено суттєві позитивні зміни у рівнях сформованості в учнів *експериментальних класів* умінь контекстного вивчення художнього твору в системі курсів за вибором: високого рівня досягли 32, 5% респондентів (було 18,5 %); на достатньому рівні

стало 38,5% старшокласників (було 48 %), оскільки значна кількість учнів цієї групи підвищила свій рівень до високого; на середньому рівні опинилося 29 % респондентів (було 28 %); елементарний рівень на етапі завершення експерименту не зафіксовано (було 5,5 %). Показники рівнів сформованості вмій контекстного вивчення художнього твору учнями КК розподілилися таким чином: високий – 8,3 % (було 8 %), достатній – 39,6 % (було 36 %), середній – 45,8 % (було 48,5 %), низький – 6,3% (було 7,5 %). Відмінності у розподілах учнів контрольних і експериментальних класів за рівнями сформованості вмій контекстного вивчення художнього твору в системі курсів статистично достовірні.

З метою перевірки ефективності експериментальної методики було проведено статистичний аналіз отриманих даних за критерієм Стюдента, який засвідчив валідність результатів експерименту та ефективність розробленої методики контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором як нового орієнтиру для підвищення якості сучасної шкільної літературної освіти в умовах профільного навчання, що підтвердило гіпотезу наукового дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально підтверджено ефективність методики контекстного вивчення творів української літератури на профільному рівні в системі літературних курсів за вибором.

1. У дисертації феномен *«контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі»* трактуємо як форму організації навчальної діяльності старшокласників, яка ґрунтується на концептах диференційованого підходу та реалізується через поглиблене, розширене опрацювання навчального матеріалу в кореляції зі змістом профільних предметів. Ключове концептуальне положення наукової роботи полягає в тому, що контекстне вивчення творів української літератури в системі літературних курсів за вибором є методично обумовленим і практично продуктивним у процесі поглибленого вивчення української літератури на профільному рівні.

2. Профільне навчання розуміємо як засіб диференціації й індивідуалізації навчання, що базується на особистісно-орієнтованому підході та забезпечує здійснення освітнього процесу шляхом урахування пізнавальних інтересів, нахилів, можливостей та освітніх і професійних потреб школярів до соціального й професійного самовизначення. Профільну диференціацію в системі шкільної літературної освіти розглядаємо як систему навчання української літератури, що передбачає створення такого освітнього середовища, в умовах якого здобувачі освіти мають можливість розширеного, поглибленого і професійно зорієнтованого вивчення циклу споріднених

предметів на профільному рівні, що найповніше відповідає їхнім інтелектуальним здібностям, інтересам і нахилам.

Однією із форм організації диференційованого навчання української літератури у старших класах є літературні курси за вибором (спецкурси і факультативи), у системі яких методично обумовленим і практично значущим є контекстний розгляд художніх творів. Виокремлено оптимальні для використання у процесі поглибленого вивчення української літератури на профільному рівні історичний, біографічний, філософсько-культурологічний, літературознавчий, мистецький та особистісний контексти.

3. Визначено критерії та показники сформованості вмінь учнів контекстного вивчення художнього твору на профільному рівні: *гностичний* (із показниками: знання про контекст як категорію художнього твору, різновиди контексту; розуміння впливу контексту на творчість письменника загалом і написання конкретного художнього твору); *операційний* (із показниками: вміння самостійно визначати різновиди контекстів у літературному творі; вміння аналізувати літературний твір у широких контекстних зв'язках); *продуктивний* (із показниками: здатність інтерпретувати художній твір із урахуванням контекстного оточення; здатність усвідомлювати важливість широких контекстних зв'язків для глибокого осмислення ідейно-художнього змісту твору та значущості творчості письменника в національному та світовому літературному процесі). Відповідно до критеріїв схарактеризовано рівні сформованості у старшокласників умінь контекстного вивчення художнього твору в системі курсів за вибором: високий, достатній, середній, елементарний.

4. Розроблено та апробовано модель експериментального навчання щодо контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні, яка реалізувалася за такими взаємопов'язаними етапами: мотиваційно-репродуктивний, конструктивний, творчий. На *мотиваційно-репродуктивному етапі* поглиблювалися знання старшокласників про контекст як категорію художнього твору, сутність різновидів контексту, проводився контекстний розгляд творів мистецтва доби модернізму. На *конструктивному етапі* вдосконалювались уміння учнів самостійно застосовувати різновиди контекстів у літературному творі, аналізувати його в широких контекстних зв'язках. На *творчому етапі* учні вправлялись у здатності самостійно систематизувати й узагальнювати інформацію відповідно до контекстного оточення, інтерпретувати художній твір із урахуванням контексту, усвідомлювати важливість широких контекстних зв'язків для глибокого осмислення ідейно-художнього змісту твору та значущості творчості письменника в національному та світовому літературному процесі.

5. У дослідженні визначено педагогічні умови контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні: інтеграція змісту і форм шкільної освіти; контекстності у вивченні художнього твору; поетапне формування в учнів умінь контекстного вивчення літературного твору; творче застосування традиційних та інноваційних методів

і прийомів контекстного розгляду художнього твору; партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу.

6. За результатами прикінцевого етапу дослідження виявлено, що в учнів старшої школи експериментальних класів відбулися суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості вмінь контекстного вивчення художнього твору: високий рівень збільшився з 18,5 % до 32,5%; достатній зменшився з 48 % до 38,5%, середній збільшився з 28 % до 29 %; елементарний рівень не зафіксовано (було 5,5 %). В учнів контрольних класів виявлено незначні позитивні зміни: високого рівня досягли 8,3 % (було 8 %), достатнього – 39,6 % (було 36 %), на середньому рівні стало 45,8 % (було 48,5 %), на елементарному рівні – 6,3 % (було 7,5 %).

Проведене наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми контекстного вивчення художнього твору на профільному рівні. Перспективами для подальших наукових пошуків можна визначити обґрунтування теоретичних засад і розроблення методик, технологій контекстного вивчення художніх творів у системі шкільних інваріантних інтегрованих курсів мовно-літературної галузі, зокрема із застосуванням форм дистанційного і змішаного навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Тригуб І. А. Контекстне вивчення творчості Волта Вітмена в системі літературних курсів за вибором. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 2. С. 26–29.
2. Тригуб І. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах профільного літературного навчання. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя: зб. наук. пр. / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2016. № 4. С. 115–118 (серія «Психолого-педагогічні науки»).
3. Тригуб І. А. Компаративний аналіз художнього твору на заняттях літературних курсів за вибором. *Вісник ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка: зб. наук. пр. / ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2016. Вип. 140. С. 272–275 (Серія «Педагогічні науки»).
4. Тригуб І. А. Літературознавчий контекст як ефективний засіб поглибленого вивчення художнього твору. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. / Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський, 2017. Вип. 23 (2-2017). Ч. 2. С. 287–292.
5. Тригуб І. А. Хмарні технології як інноваційний засіб навчання української і зарубіжної літератури в профільній школі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя* : зб. наук. пр. / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 4. С. 128–133 (Серія «Психолого-педагогічні науки»).

Публікація в іншому фаховому виданні:

6. Тригуб І. А. Особливості контекстного вивчення творчості поетів-неокласиків в умовах профільного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 10. С. 65–70 (Серія 8. «Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)»).

Публікація в зарубіжному науковому періодичному виданні:

7. Tryhub I. A. Profilization of School Literary Education in Ukraine: Experience and Realities of Development. *Scientific discussion* (Praha, Czech Republic). VOL 1. № 11. 2017. P. 41–45.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Тригуб І. А. Контекстное изучение литературы в системе курсов за выбором в профильной школе. *Инновация, качество образования и развития*: сб. мат. I междунад. науч. конф., г. Баку, 9–10 ноябр. 2010 г.; под общ. ред. А. Д. Заманова. Баку : Изд-во «Təhsil işçisi mətbəəsi» ММС, 2010. С. 223–225.

9. Тригуб І. А. Контекстне вивчення літератури в системі курсів за вибором у профільній школі. *Література. Діти. Час.* : вісник Центру дослідж. л-ри для дітей та юнацтва. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2011. Вип. 1. С. 148–151.

10. Тригуб І. А. До проблеми методичного забезпечення літературних курсів за вибором у профільній школі. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік* : наукове видання. Київ : Пед. думка, 2013. С. 168.

11. Тригуб І. А. Особливості шкільного вивчення художньої літератури в умовах профільного навчання. *Придніпровські соціально-гуманітарні читання*: матеріали II Всеукр. наук-практ. конф. з міжнарод. участю, 22 лютого 2013 р.: у 6-ти ч. Дніпропетровськ : Інновація, 2013. Ч. 3. С. 111–113.

12. Тригуб І. А. Профильное литературное образование в украинской национальной школе. *Инновация, качество образования и развитие*: сб. материал. III междунар. науч. конф. ; под общ. ред. А. Д. Заманова. Баку: Изд-во «Təhsil işçisi mətbəəsi» ММС, 2014. С. 205–206.

13. Тригуб І. А. Контекстне вивчення літератури як один із факторів результативності ЗНО. *Освітні вимірювання-2015. Реформування зовнішнього незалежного оцінювання: методологія, модель, основні складові*, 30 вересня – 2 жовтня 2015, м. Одеса: тези учасників V міжнар. наук.-метод. конф. Одеса: Одеський НУ імені І. І. Мечникова, 2015. С. 144–145.

14. Тригуб І. А. Вивчення творчості Джозефа Конрада на заняттях літературних курсів за вибором. *Джозеф Конрад: час, простір, пам'ять*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 160-річчю з дня народження письменника. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2017. С. 322–326.

15. Тригуб І. А. Формування компетентного учня-читача в умовах профілізації сучасної шкільної літературної освіти. П'яті Волошинські читання: *Творча майстерня Ніли Волошиної у перспективі філологічного простору Нової*

української школи : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. м. Миколаїв, 22–25 червня 2017 р. Миколаїв : ОШПО, 2017. С. 130–132.

16. Тригуб І. А. Методические аспекты контекстного изучения украинской литературы в современных школьных учебниках. *Проблеми сучасного підручника*: матеріал. міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 травня 2018 р., Республіка Білорусь, м. Мінськ. Київ : Пед. думка, 2018. С. 78–81.

17. Тригуб І. А. Інноваційна діяльність учителя-словесника в системі літературних курсів за вибором. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 17 травня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 226–232.

18. Тригуб І. А. Реалізація принципу контекстності у підручниках української літератури для профільної школи. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали I всеукр. наук.-практ. конф., 12 вересня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. С. 218–223.

19. Тригуб І. А. Використання інноваційних технологій на заняттях літературних курсів за вибором. *Теоретичні та практичні аспекти формування освітнього простору інституційного рівня: світовий і вітчизняний вимір*: тези доповідей міжнар. наук. конф., м. Львів 24–25 жовтня 2019 р., Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 187–189.

20. Тригуб І. А. Залучення біографічного контексту в процесі вивчення художнього твору. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : зб. тез доповідей I всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 10 квітня 2020 р., м. Запоріжжя; за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, 2020. С. 61–63.

21. Тригуб І. А. Реалізація принципу контекстності в сучасних шкільних підручниках української літератури для старших класів. *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання*: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф. / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. С. 218–223.

Публікації, що додатково відображають результати дисертації:

22. Тригуб І. А. Методика контекстного вивчення творчості Генріка Ібсена та Лесі Українки на заняттях літературних курсів за вибором. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 4. С. 39–41.

23. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті : програма спеціального курсу. Тернопіль : Підручники і посібники, 2018. 68 с. (гриф «Схвалено МОН України»; лист МОН України від 27.06.2018 № 22.1/12-Г-444).

24. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Модернізм як мистецька філософія другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: матеріал до літературного спецкурсу «Шедеври модернізму: вивчення української і зарубіжної літератури у мистецькому контексті». *Українська мова і література в школі*. 2019. № 6. С. 9–14.

25. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Символізм – естетико-філософська основа мистецтва модернізму. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 2. С. 13–17.

АНОТАЦІЇ

Тригуб І. А. Методика контекстного вивчення української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська література). – Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, МОН України, Миколаїв, 2021.

У науковій роботі визначено сутність поняття «контекстне вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором у профільній школі», яке розуміємо як форму організації навчальної діяльності старшокласників, що ґрунтується на концептах диференційованого підходу та реалізується через поглиблене, розширене опрацювання навчального матеріалу в кореляції зі змістом профільних предметів.

Виявлено критерії (гностичний, операційний, продуктивний) з відповідними показниками; схарактеризовано рівні сформованості вмінь контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором (високий, достатній, середній, елементарний).

Науково обґрунтовано та експериментально апробовано педагогічні умови контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні (інтеграція змісту і форм літературної освіти, контекстності у вивченні художнього твору; поетапне формування в учнів умінь контекстного розгляду літературного твору; творче застосування традиційних та інноваційних методів і прийомів контекстного вивчення художнього твору; партнерська взаємодія суб'єктів освітнього процесу).

Розроблено та апробовано експериментальну методику контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні, яка реалізувалася за такими взаємопов'язаними етапами: мотиваційно-репродуктивний, конструктивний, творчий. Було задіяно такі різновиди контексту: історичний, біографічний, філософсько-культурологічний, літературознавчий, мистецький, особистісний для розгляду творів мистецтва доби модернізму.

У процесі експериментальної роботи використано такі методи, прийоми та види навчальної діяльності: шкільна лекція з елементами евристичної бесіди; складання опорного конспекту; виразне читання художніх творів (поетичний вернісаж), евристична бесіда; випереджувальні завдання літературознавчого характеру; різні шляхи аналізу художнього твору; індивідуальна та групова дослідницько-пошукова робота (зокрема, презентації у формі усного повідомлення чи буктрейлера, розміщеного у «Google Classroom»);

використання хмарного середовища, цифрового ресурсу «Mentimeter» (створення «хмар слів»), віртуальної дошки Padlet.com; укладання глосарію; виконання письмових пізнавально-аналітичних творчих завдань; лабораторна робота над текстом художнього твору; проведення дебатів; підготовка мультимедійних презентацій, віртуальних екскурсій, створення навчальних проєктів тощо.

Експериментально доведено, що запропонована методика контекстного вивчення творів української літератури в системі курсів за вибором на профільному рівні сприяє глибокому усвідомленню учнями специфіки літератури як виду мистецтва, а української літератури як невід'ємного складника світової художньої культури; підвищенню рівня сформованості в учнів умінь контекстного вивчення художнього твору.

Ключові слова: методика навчання, українська література, учні старших класів, профільне навчання, курси за вибором, контекст, контекстне вивчення літературного твору.

Tryhub I. A. Methods of contextual study of Ukrainian literature in the system of elective courses in the profile school. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences on a specialty 13.00.02 – the theory and a teaching technique (Ukrainian literature). – V. O. Sukhomlynsky National University of Mykolaiv. Mykolaiv, 2021.

The dissertation is devoted to the problem of contextual study of works of Ukrainian literature in the system of elective courses at the profile level.

The scientific work defines the essence of the concept of "contextual study of Ukrainian literature in the system of elective courses in the profile school", which is understood as a form of organization of educational activities of high school students, based on the concepts of differentiated approach and implemented through in-depth, expanded profile items.

The criteria (gnostic, operational, productive) with the corresponding indicators are revealed in the dissertation; the levels of formation of skills of contextual study of works of Ukrainian literature in the system of elective courses (high, sufficient, average, elementary) are characterized.

The pedagogical conditions of contextual study of works of Ukrainian literature in the system of elective courses at the profile level are scientifically substantiated and experimentally tested (differentiation, integration of content and forms of literary education, contextuality; gradual formation of students' skills of contextual consideration of a literary work; creative application of traditional and innovative methods and techniques of contextual study of a work of art; partnership interaction of subjects of educational process).

The experimental method of contextual study of works of Ukrainian literature in the system of elective courses at the profile level was developed and tested, which

was implemented at the following interrelated stages: motivational-reproductive, constructive, creative. The following types of context were used: historical, biographical, philosophical and cultural, literary, artistic, personal to consider works of art of the modernist era.

In the process of experimental work the following methods, techniques and types of educational activities were used: school lecture with elements of heuristic conversation; forming of reference summary; expressive reading of works of art (poetic vernissage), heuristic conversation; tasks of a literary nature which were given in advance; different ways of analyzing a work of art; individual and group research work (in particular, presentations in the form of an oral message or a booktrailer posted in the "Google Classroom"); using of the "cloud" environment, digital resource "Mentimeter" (creation of "word clouds"), virtual blackboard Padlet.com; creation a glossary; executing of written cognitive-analytical creative tasks; laboratory task on the text of a work of art; holding debates; preparation of multimedia presentations, virtual tours, creation of educational projects, etc.

It is experimentally proved that the proposed method of contextual study of works of Ukrainian literature in the system of elective courses at the profile level promotes students' deep awareness of the specifics of literature as an art form, and Ukrainian literature as an integral part of world art culture; meaningful understanding of the key stages and phenomena of the national literary process in the context of the world; increasing the level of formation of skills of contextual study of a work of art.

Key words: teaching methods, Ukrainian literature, high school students, specialized education, elective courses, context, contextual study of a literary work.

Підп. до друку 07.04.2021. Формат 60×84/16.
Обл.-вид. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. 0704-1.

Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.

